مجله حسابداری مدیریت
سال سوم / شماره هفتم / زمستان ۱۳۸۹

بررسی تاثیر حاکمیت شرکتی بر کیفیت سود در بورس اوراق بهادار تهران

دکتر علی اسماعیل‌زاده مقری[۱]
دکتر محمد جلیلی[۲]
عباس زند عباس‌آبادی[۳]

تاریخ دریافت: ۸۹/۵/۱۵ تاریخ پذیرش: ۸۹/۱۰/۳۰

چکیده:

در سال های اخیر حاکمیت شرکتی به عنوان یک راهکار موثر در افزایش کیفیت گزارشگری مالی مطرح شده است و نتایج تحقیقات تجربی مختلف نشان می دهد که یک حاکمیت شرکتی مطلوب منجر به افزایش کیفیت سود می شود.تحقیق حاضر نیز تاثیر حاکمیت شرکتی بر کیفیت سود در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سالهای ۱۳۸۷-۱۳۸۳ را مورد بررسی قرار می دهد. سازوکارهای حاکمیت شرکتی که در این تحقیق مورد بررسی قرارگرفته است،درصد مالکیت سهامداران نهادی، تعدادبلوک سهامداران عمده، درصد مدیران غیر موظف در هیات مدیره، عدم وجود مدیرعامل به عنوان رئیس یا نایب رئیس هیات مدیره و اندازه حسابرس مستقل می باشد .آزمون فرضیه های تحقیق به کمک تحلیل پانلی و با استفاده از اطلاعات ۹۴ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سالهای ۱۳۸۷-۱۳۸۳ از طریق ترکیب داده های سری زمانی و مقطعی انجام شده است.نتایج تحقیق نشان می دهد که رابطه معنی دار مثبتی بین درصد مالکیت سهامداران نهادی، تعداد بلوک سهامداران عمده، درصد مدیران غیر موظف در ترکیب هیات مدیره، عدم وجود مدیر عامل شرکت به عنوان رئیس یا نایب رئیس هیات مدیره و اندازه حسابرس شرکت و کیفیت سود وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: حاکمیت شرکتی (سازو کارها)، کیفیت سود، اقلام تعهدی اختیاری.

---

۱ عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اسلامشهر

۲ عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ابهر

۳ دانش آموخته کارشناسی ارشد حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان، این مقاله حاصل از پایان نامه کارشناسی ارشد آقای عباس زند عباس آبادی می باشد.

Archive of SID
www.SID.ir

۱ مقدمه

بی شک یکی از مهم ترین تحولات جهان در قرن هجدهم میلادی،انقلاب صنعتی، ظهور شرکت های سهامی و تفکیک مالکیت از مدیریت بود . تاقبل از آن فعالیت های تجاری و اقتصادی در قالب مالکیت های فردی انجام می شد و جدایی مالکیت و مدیریت مطرح نبود. در نتیجه این تحولات، شرکتهای سهامی محل تجمع منافع ذینفعان بسیاری در شرکتها ، شامل سهامداران، مدیران، اعتبار دهندگان، کارکنان و سایر ذینفعان شد و در پی آن بازار مالی سازمان یافته ای در اکثر کشورها به وجود آمد .از آنجا که امکان حضور همه سهامداران و ذینفعان در شرکتها وجود ندارد لذا مدیران به نمایندگی از طرف آنها اداره امور شرکتها را به دست گرفتند و مسئول پاسخگویی به ذینفعان در مقابل منابع در دسترشان شدند. سهامداران و ذینفعان خواهان حداکثر شدن منافع شرکت و لزوماً با منافع مدیران که کسب حداکثر پاداش است هم سو و هم جهت نمی باشد اینجاست که تضاد منافع پدید می آید.

سازمان جدید سرمایه، زمینه وظایف حسابداری را گسترده تر کرد و تهیه و ارائه گزارشهایی لازم شد که بتواند سهامداران را از چگونگی اداره سرمایه هایشان، ارزیابی عملکرد و سنجش کارایی مدیران و گردانندگان موسسه و بلاخره آینده سرمایه گذاری‌هایشان مطلع کند (ارباب سلیمانی و نفری ،۱۳۸۵).

سرمایه گذاران با توجه به اطلاعات منتشر شده بوسیله مدیران نسبت به امورات سرمایه گذاریها یشان تصمیم گیری می کنند همچنین لازمه تصمیم گیری درست، اطلاعات قابل اتکا می باشد به طوری که هرچه اطلاعات قابل اتکا تر باشد تصمیمات بهتری اتخاذ می گردد.

از طرفی تضاد منافع که منجر به مشکل مشهوری به نام مشکل نمایندگی[1] شده است یکی ازموانع اصلی انتشار اطلاعات قابل اتکا می باشد . یکی از مهمترین راهکارهایی که برای حل مشکلات فوق در سالهای اخیر مورد توجه قانونگذاران، ذینفعان، دولت، محققان و سایرین شده است حاکمیت شرکتی[2] می باشد.

۲ ادبیات و پیشینه تحقیق

حاکمیت شرکتی و کیفیت سود

حاکمیت شرکتی مجموعه ابزارهای هدایت و کنترل است که با استفاده از قوانین، مقررات، ساختارها، فرایندها، فرهنگها و سیستمها موجب دستیابی به هدفهای پاسخگویی، شفافیت، عدالت و رعایت حقوق ذینفعان می‌شود(حساس یگانه، ۱۳۸۵).

کیفیت گزارشکری به میزان بیان و آشکار سازی وضعیت اقتصادی یک شرکت به وسیله گزارشات مالی و عملکرد آن در طول دوره مالی به شیوه صحیح و صادقانه اشاره دارد .

برای مدیران هیچ انگیزه ای برای ارائه غیر واقعی وضعیت شرکت برای سهامداران وجود نخواهد داشت اگر انگیزه های آنها بطور کامل در راستای منافع سهامداران باشد یا اگر هیچ تضاد منافع بین آنها وجود نداشته باشد(سی وار ماکریشنان و یو۳، ۲۰۰۸).

صورتهای مالی اساسی مهمترین منابع اطلاعاتی استفاده کنندگان به شمار می آید و سهامداران که مهمترین گروه از استفاده کنندگان از صورتهای مالی هستند تصمیمات مربوط به امور سرمایه گذاریشان را عمدتا بر اساس سود حسابداری اتخاذ می نمایند، لذا کیفیت سود از اهمیت ویژه ای نزد استفاده کنندگان برخوردار است .

بسیاری از سازمانها از تلفیق مکانیسم های انگیزشی و نظارتی از جمله طرح های انگیزشی (تشویقی) عملکرد – مشروط، سیستم های نظارت

Archive of SID
www.SID.ir

رسمی و غیر رسمی، نظارت توسط هیات مدیره و تائید حسابرس مستقل برای حل مشکلات نمایندگی استفاده می کنند. تا آنجا که این مکانیسم ها در هم سو کردن انگیزه ها موفق باشد، ما انتظار داریم که کیفیت گزارشگری مالی بهبود یابد .

سود حسابداری و اجزای مربوط به آن از مهمترین منابع اطلاعاتی استفاده کنندگان به شمار می آید و سهامداران که مهمترین گروه از استفاده کنندگان از صورتهای مالی هستند تصمیمات مربوط به امور سرمایه گذاریشان را عمدتاً بر اساس سود حسابداری اتخاذ می نمایند، لذا کیفیت سود از اهمیت ویژه ای نزد استفاده کنندگان برخوردار است.

هر چه حاکمیت شرکتی موثرتر باشد و باعث کاهش مشکل نمایندگی شود، از دیدگاه یک سهامدار عملکرد شرکت بهتر خواهد بود و کیفیت سود چیزی کمتر از یک امر مساله ساز خواهد بود .

به هر حال شناسایی سازو کارهایی که بتواند موجب افزایش کیفیت سود و کاهش تضاد منافع موجود بین ذینفعان شود از اهمیت ویژهای برخوردار است. این اهداف می تواند بوسیله یک حاکمیت شرکتی مطلوب برآورده شود .

سهامداران نهادی و عمده

یکی از مهمترین بازیگران نظام حاکمیت شرکتی، سهامداران می باشد زیرا آنها تامین کنندگان سرمایه شرکتها هستند و حفظ اعتماد آنان از اهمیت زیادی برخوردار است. سهامداران با انتخاب اعضای هیات مدیره، به طور غیر مستقیم در تصمیم گیریهای شرکت نقش ایفا می کنند و سهامداران نهادی و عمده با توجه به اینکه قادر به انتخاب یک یا چند عضو هیات مدیره هستند میتوانند در کاهش هزینه های نمایندگی موثر واقع شوند. در یک نظام حاکمیت شرکتی مطلوب مدیران به هیات مدیره و هیات مدیره به سهامداران و سایر ذینفعان پاسخگو هستند.

مالکیت نهادی، درصد سهام نگهداری شده نزد صندوق های بازنشستگی، بانکها، شرکتهای بیمه، سازمان تامین اجتماعی، شرکتهای سرمایه گذاری وبنیادها و نهادهای انقلاب اسلامی می باشد .

سهامداران نهادی که سرمایه گذارن خبره هستند می توانند نقش مهمی در نظارت بر مدیران ایفا نمایند.

کسب حق‌مالکیت و نظارت به وسیله سهامداران نهادی و عمده بزرگ، دو راهی است که می‌تواند مشکلات نمایندگی را کاهش و ارزش موسسه را افزایش دهد. حق مالکیت عمده به وسیله مدیران، منافع آنها را با منافع سهامداران هم سو می‌کند، به طوریکه مدیریت انگیزه لازم برای فعالیت‌های حداکثرکننده ارزش را دارد. وجود سهامداران عمده نیز می‌تواند میزان نظارت را افزایش یا آن را بهبود بخشد و بنابراین به عملکرد بهتر موسسه منجر می‌شود (سایفرت، گاننس و رایت[۴]، ۲۰۰۵).

بسیاری از تحقیقات این موضوع را که افزایش سهامداران عمده و بزرگ،موجب محدود شدن مسایل و مشکلات نمایندگی می شود و انگیزه کافی برای نظارت بر مدیران را دارند مورد بررسی قرار داده اند. یو[۵] (۲۰۰۶)، یو و همکاران[۶] (۲۰۰۲)، دلگادو هرتادو۷ (۲۰۰۱) به این نتیجه رسیدند که شرکتهای با مالکیت نهادی بزرگتر وسهامداران عمده بیشتر دارای اقلام تعهدی اختیاری کمتر و در نتیجه کیفیت سود بالاتر می باشند .

شواهد تجربی نشان می دهد که نقش نظارتی سهامداران عمده موجب بهبود فرایند گزارشگری و کاهش تضاد میان مدیران و سهامداران می گردد . مک کاری و همکاران[۸] (۲۰۱۰) دریافتند که سرمایه گذاران نهادی مایل به درگیر شدن در فعالیتهای سهامدارینند. چانگ و زانگ[۹] (۲۰۰۹) به این نتیجه رسیدند که

Archive of SID
www.SID.ir

حضور سهامداران نهادی موجب افزایش کیفیت ساختار مالکیت می شود و آنها علیرغم اینکه سبب افزایش کیفیت حاکمیت می شوند، در شرکت بعنوان امین و کاهنده هزینه های نمایندگی عمل می کنند .یو (۲۰۰۶) به شواهدی مبنی بر اینکه شرکتهایی با مالکیت نهادی بزرگتر کمتر از مدیریت سود استفاده می کنند دست یافت .

ساختار هیات مدیره

از میان ویژگیهای متعددی که در مورد هیات مدیره مطلوب در ساختار حاکمیت شرکتی مطرح است دو ویژگی زیر در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است :

۱) وجود مدیران غیر موظف در ترکیب هیات مدیره (استقلال هیات مدیره)
۲) تفکیک وظایف مدیر عامل از رئیس و نایب رئیس هیات مدیره

استقلال هیات مدیره

هیات مدیره یکی از سازوکارهای مهم حاکمیت شرکتی تلقی می‌شود و نقش مهمی در بهبود کیفیت گزارشگری مالی و افزایش پاسخگویی ایفا می‌کند. مدیران مستقل می توانند با درک درست نقش نظارتی و راهبری خود، سلامت مالی بنگاه را به ارمغان آورده و مانع تضاد منافع بین بازیگران نظام حاکمیت شرکتی شوند. بر همین اساس در بیشتر تحقیقات انجام شده در حوزه حاکمیت شرکتی بر اهمیت نقش مدیران غیر اجرایی در بهبود فرآیند گزارشگری تاکید شده و جایگاه هیات مدیره شرکت به عنوان نهاد هدایت کننده‌ای که نقش مراقبت و نظارت بر کار مدیران اجرایی را بر عهده دارد، بیش از پیش اهمیت می‌یابد.

از دیدگاه نظریه نمایندگی می‌توان چنین فرض کرد که مدیران غیرموظف (غیراجرایی) وظیفه نظارت بر سایر اعضای هیات مدیره را بر عهده دارند. برخی از پژوهش‌های علمی نشان داده است که وظیفه نظارت مدیران غیرموظف (غیراجرایی) بر مدیریت به نحو موثر اعمال شده است.

سی وار ماکر یشنان و یو (۲۰۰۸)، سیتا آماجا و همکاران[۱۰] (۲۰۰۸)، رامیسی و مدر[۱۱] (۲۰۰۵)، کلین[۱۲] (۲۰۰۲) به این نتیجه رسیدند که هنگامی که تعداد مدیران غیر موظف در ترکیب هیات مدیره افزایش می یابد اقلام تعهدی کاهش می یابد و مدیران غیر موظف موجب افزایش کیفیت سود می شوند.

تفکیک وظایف مدیر عامل از رئیس و نایب رئیس هیات مدیره

اگر مدیر عامل رئیس و نایب رئیس هیات مدیره نیز باشد، به این وضعیت دوگانگی وظیفه مدیر عامل گفته می شود و در این حالت مدیر عامل اختیارات بیشتری دارد. عدم تفکیک وظایف مدیر عامل و رئیس هیات مدیره می تواند منجر به کاهش اثربخشی نقش نظارتی هیات مدیره شده و زمینه سازی تضییع حقوق ذینفعان را در پی داشته باشد. بر اساس تحقیقات انجام شده، تفکیک وظایف مدیر عامل و رئیس هیات مدیره موجب استقلال بیشتر هیات مدیره و در نتیجه کاهش مشکلات نمایندگی و افزایش کیفیت گزارشگری مالی می شود.

چانگ و سان[۱۳](۲۰۰۸) به این نتیجه رسیدند که دوگانگی وظیفه مدیر عامل ممکن است اثربخشی وظیفه نظارت هیات مدیره بر گزارشگری مالی را به مخاطراندازد. در نهایت آنها به این نتیجه رسیدند که بین دوگانگی وظیفه مدیر عامل و کیفیت سود رابطه معنادار مثبتی وجود دارد. چترو، بدارد و کورتیو[۱۴](۲۰۰۱) به این نتیجه دست یافتند که بین اقلام تعهدی اختیاری و وجود مدیر عامل به عنوان رئیس هیات مدیره رابطه مثبت وجود دارد.

Archive of SID
www.SID.ir

حسابرسان مستقل

حسابرسان مستقل که حتی در بازارهای در حال توسعه نیز از جایگاه ویژه‌ای در ساختار حاکمیت شرکتی برخوردارند نقش حساسی را در ارتقای کیفیت گزارشگری مالی ایفا می‌کنند (حساس یگانه و باغومیان، ۱۳۸۴). هر چند حسابرسان در وهله اول به قابل اتکا بودن اطلاعات توجه دارند، ولی در مورد کیفیت صورتهای مالی ارائه شده نیز تاثیرگذار می باشند. حسابرسان مستقل از طریق تعدیل روش‌های مدیریت متهورانه سود، نقش موثری در ارتقای کیفیت گزارشگری مالی ایفا می کنند. در این تحقیق تاثیر حسابرس مستقل از لحاظ اندازه بر کیفیت سود مورد بررسی قرار می گیرد، سازمان حسابرسی به عنوان حسابرس بزرگ و موسسات حسابرسی به عنوان حسابرس کوچک در نظر گرفته شده است.

دی آنجو[15] (۱۹۸۱) در تحقیق خود در مورد اندازه موسسه حسابرسی به این نتیجه رسید که موسسه های حسابرسی بزرگتر انگیزه بیشتری برای گزارش صادقانه دارند و خدمات حسابرسی با کیفیت تری ارائه می کنند . زیرا آنها علاقمندند که شهرت بیشتری در بازار کار بدست آورند و از آنجا که صاحبکارنشان زیاد است نگران از دست دادن آنها نمی باشند . لویس هنوک[16](۲۰۰۵) نیز به این نتیجه رسید که موسسات حسابرسی بزرگتر خدمات بهتری را نسبت به موسسات حسابرسی کوچکتر ارائه می دهند.

۳ فرضیات تحقیق

در تحقیق حاضر با توجه به سوال اصلی تحقیق که عبارت است از اینکه آیا سازو کارهای حاکمیت شرکتی بر کیفیت سود تاثیر دارد ، فرضیه های زیر طراحی شده است .

- بین درصد مالکیت سرمایه گذاران نهادی و کیفیت سود رابطه معناداری وجود دارد .
- بین تعداد بلوک سهامداران عمده و کیفیت سود رابطه معناداری وجود دارد.
- بین تعداد مدیران غیر موظف در ترکیب هیات مدیره و کیفیت سود رابطه معناداری وجود دارد.
- بین عدم وجود مدیرعامل شرکت به عنوان رئیس یا نایب رئیس هیات مدیره رابطه معنا داری وجود دارد.
- بین اندازه حسابرس شرکت و کیفیت سود رابطه معناداری وجود دارد.

٤ روش‌شناسی تحقیق

این تحقیق سعی بر آن دارد که رابطه بین برخی از متغیرهای حاکمیت شرکتی و کیفیت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران را مورد بررسی قرار دهد. بنابراین این تحقیق به دلیل اینکه نتایج آن می‌تواند در تدوین قوانین و مقررات بورس اوراق بهادار مورد استفاده قرار گیرد از نوع تحقیقات کاربردی می‌باشد .همچنین با توجه به اینکه این تحقیق به دنبال یافتن رابطه بین چندین متغیر می‌باشد از نوع همبستگی و روش شناسی آن از نوع پس رویدادی می‌باشد.

جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در خلال سالهای ۱۳۸۳ الی ۱۳۸۷ است.

نمونه تحقیق شامل شرکت هایی است که بر اساس شرایط و ویژگی های زیر از جامعه آماری مزبور استخراج گردیده است.

۱) تا سال ۱۳۸۳ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشند (با توجه به قلمرو زمانی تحقیق).

۲) طی دوره مالی ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۷ در بورس اوراق بهادار فعال باشند (با توجه به قلمرو زمانی تحقیق).

Archive of SID
www.SID.ir

۳) اطلاعات مالی مورد نیاز به ویژه یادداشت‌های همراه صورت‌های مالی به منظور استخراج داده‌های مورد نیاز از جمله حساب اقلام تعهدی اختیاری در دسترس باشد.
۴) طی سال‌های مذکور زیان ده نباشند.
۵) به لحاظ افزایش قابلیت مقایسه ، دوره مالی آنها منتهی به پایان اسفند ماه باشد.
۶) طی سال‌های مذکور تغییر فعالیت یا تغییر سال مالی نداده باشند .
۷) جزو بانکها و موسسات مالی (شرکت‌های سرمایه گذاری، واسطه گری مالی، شرکت های هلدینگ، بانک‌ها و لیزینگ‌ها) نباشند زیرا افشای اطلاعات مالی و ساختارهای حاکمیت شرکتی در آنها متفاوت است .

با توجه به مجموعه شرایط یاد شده تعداد ۹۴ شرکت در دوره زمانی ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۷ دارای شرایط فوق بودند که به علت محدود بودن تمامی آنها به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند .

۵ متغیرهای تحقیق

سهامداران نهادی: برای اندازه گیری درصد مالکیت سهامداران نهادی، درصد سهامی که توسط این سهامداران نگهداری می شود تقسیم بر کل سهام شرکت.

تعداد بلوک سهامداران عمده: در این تحقیق سهامدارانی که دارای بیش از پنج درصد کل سهام منتشره، سهام داشته باشند به عنوان سهامدار عمده در نظر گرفته می شود و تعداد بلوک سهامداران عمده به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته می شود.

نسبت (درصد) مدیران غیر موظف هیات مدیره به کل اعضای هیات مدیره : برای اندازه گیری درصد مدیران غیر موظف ، درصد مدیران غیر موظف درهیات مدیره که شرکت در آن سال داشته است ملاک قرار خواهد گرفت .

وجود (عدم وجود) مدیر عامل به عنوان رئیس یا نایب رئیس هیات مدیره: با توجه به اینکه در ایران در بسیاری از شرکت‌ها مدیر عامل در سمت نایب رئیس هیات مدیره فعالیت می‌کند و در چنین شرکت‌هایی اغلب رئیس هیات مدیره غیر موظف می‌باشد لذا در این تحقیق وجود (عدم وجود) مدیر عامل به عنوان رئیس یا نایب رئیس هیات مدیره به عنوان یک متغیر مستقل در نظر گرفته شده است . در صورتیکه در شرکتی مدیرعامل رئیس یا نایب رئیس هیات مدیره باشد از متغیر مصنوعی یک و بالعکس چنانچه مدیر عامل ، رئیس یا نایب رئیس هیات مدیره نباشد از متغیر مصنوعی صفر استفاده خواهد شد .

اندازه حسابرس مستقل : در صورتی که حسابرس شرکت، سازمان حسابرسی باشد از متغیر مصنوعی یک و بالعکس چنانچه حسابرس شرکت، سازمان حسابرسی نباشد از متغیر مصنوعی صفر استفاده خواهد شد.

متغیر وابسته

متغیر وابسته این تحقیق کیفیت سود می باشد . یک عامل بنیادی درآزمون کیفیت سود در شرکتها، اندازه گیری سطح معوقات می باشد . معوقات تفاوت بین سود حسابداری و جریان وجوه نقد حاصل از عملیات را بیان می کند . بدین معنی که معوقات مثبت بزرگ نشان دهنده فزونی سود گزارش شده نسبت به جریان وجوه نقد تولید شده توسط شرکت می باشد.

هیلی ، دی آنجو وجونز ، مدل هایی برای اندازه گیری معوقات ارائه کرده اند که در تحقیقات بعدی ، بارها آزموده شده اند . دچو و همکاران با ارائه مدلی که از آن پس «مدل تعدیل شده جونز» نام گرفت ، این مدل را با مدل های جونز ، هیلی و دی آنجلو و نیز

Archive of SID
www.SID.ir

مدل صنعت مورد مقایسه قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که مدل تعدیل شده جونز از قدرت بیشتری برای اندازه گیری کیفیت سود در واحدهای تجاری برخوردار است . در این مدل از میزان اقلام تعهدی اختیاری به عنوان معیاری معکوس از کیفیت سود استفاده شده است.

٦ تجزیه وتحلیل داده ها و آزمون فرضیات

برای بررسی و برآورد مدل کلی از تحلیل پانلی[۱۷] استفاده شده است. دلیل استفاده از این روش به علت نوع ماهیت داده‌ها است. زیرا در تحلیل پانلی، داده‌ها به صورت مقطعی- زمانی[۱۸] گردآوری شده‌اند. مفروضات تحلیل پانلی شامل، آزمون نرمال بودن، عدم خود همبستگی، همسانی واریانس و نداشتن نقاط پرت است که با آزمونهای کلموگروف[۱۹] اسمیرنف[۲۰]، نمودار باقیمانده در مقابل مقادیر برآورد شده، آزمون دوربین واتسون ونمودارهای پراکنش بررسی شده است. مدل به صورت زیر خواهد بود.

$$LnY_{it} = \beta_0 + \beta_1 X_{it} + \beta_2 L/E_{it} + \beta_3 Ln\ (T.Assets)_{it} + \varepsilon_{it}$$

که در آن Yمتغیر وابسته(سطح اقلام تعهدی) و X متغیرهای مستقل می باشد .

فرض صفر و فرض مقابل برای معنی‌داری مدل به صورت زیر است.

H_0 : مدل معنی‌داری وجود ندارد.

H_1 : مدل معنی‌داری وجود دارد.

مبنای استنباط از روی سطح معناداری یا P-value یا Significant Level بوده است بدین گونه که هر گاه مقدار احتمال یا سطح معناداری آزمون کمتر از ۰/۰۵ باشد فرضیه صفر در سطح ۹۵ درصد اطمینان رد میشود یعنی مدل معنی دار می باشد.

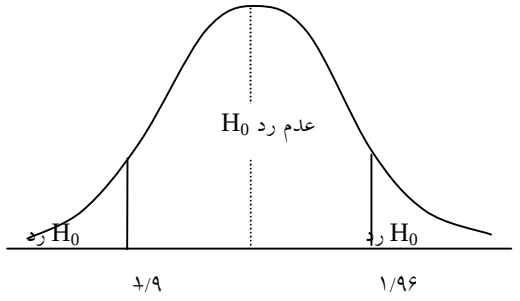
برای برآورد پارامترهای مدل (شیب و عرض از مبداء) فرض صفر و فرض مقابل به شرح زیر است.

$$\begin{cases} H_0 : \beta_i = 0 \quad i = 0,1,2,3 \\ H_1 : \beta_i \neq 0 \end{cases}$$

مقدار آماره آزمون به صورت زیر محاسبه میگردد:

$$t_{\beta_i} = \frac{\hat{\beta}_i - 0}{S_{\beta_i}}$$

همچنین ناحیه رد و قبول فرض صفر بـه صـورت زیر تعریف می شود:

نحوه داوری به این صورت است که اگر مقدار t در ناحیه رد قرار گیرد فرض صفر رد میشود.

آمار توصیفی

در بخش آمار توصیفی، تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از شاخص‌های مرکزی همچون میانگین و میانه و شاخص‌های پراکندگی انحراف معیار[۲۱]، چولگی[۲۲] و کشیدگی[۲۳] انجام پذیرفته است.

محاسبه این شاخص‌ها در دو جدول بصورت مجزا در ذیل نمایش داده شده است.

Archive of SID

www.SID.ir

جدول ۱ : آمار توصیفی داده ها

متغیرها	میانگین	میانه	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
نسبت سهامداران نهادی به کل سهامداران	٪۴۵	٪۴۴	٪۳۴	٪۰۲	۱/۵۴-
بلوک عمده سهامداران	۲.۹۲	۳	۱/۴۹	۴	٪۲۴
نسبت حضور اعضای غیر موظف به کل اعضاء	٪۶۳	٪۶۰	٪۲۰	٪۶۶	٪۷۳
کیفیت سود	٪۱۰	٪۰۸	٪۱۰	۲/۷۰	۱۱/۱۱
لگاریتم کیفیت سود	۲/۷۰	۲/۵۱	۱/۰۶	٪۷۴	٪۶۹

جدول ۲ :ادامه آمار توصیفی داده ها

وضعیت	تفکیک وظایف هیات مدیره		وضعیت	حسابرس مستقل	
	تعداد	درصد		تعداد	درصد
تفکیک	۳۸۹	۸۲/۷۷	موسسه	۳۰۴	۶۴/۶۸
عدم تفکیک	۸۱	۱۷/۲۳	سازمان	۱۶۶	۳۵/۳۲

در حدود ۸۱ الی ۸۴ درصد در سالهای مختلف تصدی پست مدیرعامل و رئیس یا نایب رئیس هیات مدیره توسط دو شخص مجزا و در مابقی سالها مدیر عامل همزمان در پست رئیس یا نایب رئیس هیات مدیره نیز بوده است. در ۶۶ درصد سالها حسابرس مستقل موسسات عضو جامعه حسابداران رسمی و در مابقی سالها سازمان حسابرسی بوده است.

آزمون خطی بودن ارتباط نمودارهای پراکنش

در نمودارهای پراکنش ، متغیر وابسته در مقابل متغیرهای مستقل ترسیم شده است به دو دلیل از این نمودارها قبل از برآورد مدل استفاده میشود:

الف- تشخیص نقاط پرت در داده ها.

ب- بررسی اینکه آیا رابطه خطی برای داده ها مناسبتر است یا اینکه مدل غیر خطی (از جمله درجه دوم و سوم و ...) باید برای بیان ارتباط استفاده گردد.

در بررسی نمودارها مشخص شد که رابطه خطی مناسبتر است و رابطه به صورت منحنی نیست. علاوه بر این نقطه پرتی در داده ها وجود نداشت.

نتایج آزمون فرضیه های تحقیق به شرح زیر می باشد.

فرضیه۱: بین درصد مالکیت سرمایه گذاران نهادی و کیفیت سود رابطه معناداری وجود دارد .

سطح معنی‌داری برای آزمون این فرضیه برابر با ۰/۰۰۵ است و چون این مقدار کمتر از ۰/۰۵ است، بنابراین فرض صفر در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد می‌شود. یعنی رابطه معنی‌داری وجود دارد. میزان ضریب تعیین یا R^2 برابر با ۰/۰۵ است. مقدار آماره F برابر با ۸/۴۱۲ ، آماره T برابر با۳/۸۶ و آماره دوربین واتسون برابر با ۱/۶۸ که این مقدار عدم وجود خودهمبستگی را نشان می‌دهد .بنابراین رابطه ای معنادار و معکوس بین متغیر مستقل اصلی و وابسته وجود دارد. به ازای یک واحد افزایش در نسبت سهامداران نهادی به کل سهامداران مقدار لگاریتم اقلام

Archive of SID
www.SID.ir

تعهدی اختیاری , ۰/۴۰۴ واحد کاهش و در نتیجه کیفیت سود افزایش می یابد.

فرضیه۲: بین تعداد بلوک سهامداران عمده و کیفیت سود رابطه معناداری وجود دارد .

سطح معنی‌داری برای آزمون این فرضیه برابر با ۰/۰۰۵ است و چون این مقدار کمتر از ۰/۰۵ است، بنابراین فرض صفر در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد می‌شود. یعنی رابطه معنی‌داری وجود دارد. میزان ضریب تعیین یا R^2 برابر با ۰/۰۶۱ است. مقدار آماره دوربین واتسون برابر با ۱/۶۹ ، آماره T برابر با۳/۱۳۱ و آماره F برابر با ۹/۸۱۸ است. با توجه به نتیجه آزمون، رابطه معنی دار و به صورت معکوس می باشد، با افزایش یک واحد در متغیر مستقل, (به شرط ثابت نگه داشتن دو متغیر کنترلی) میزان متغیر وابسته(اقلام تعهدی) به میزان ۰/۱۱۵ واحد کاهش و در نتیجه کیفیت سود افزایش می‌یابد.

فرضیه ۳ : بین تعداد مدیران غیر موظف در ترکیب هیات مدیره و کیفیت سود رابطه معناداری وجود دارد مدل به صورت زیر خواهد بود.

سطح معنی‌داری برابر با ۰/۰۰۵ است. چون این مقادیر کمتر از ۰/۰۵ است، بنابراین فرض صفر در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد می‌شود. یعنی رابطه معنی‌داری وجود دارد. میزان ضریب تعیین یا R^2 برابر با ۰/۰۵ ، آماره T برابر با۳/۲۱۸ ، مقدار آماره دوربین واتسون برابر با ۱/۶۹ و آماره F برابر با ۷/۵۰۱ می باشد. رابطه معنی دار و از نوع معکوس می باشد یعنی با افزایش یک واحد در متغیر مستقل, (به شرط ثابت نگه داشتن متغیر کنترلی) میزان متغیر وابسته به میزان ۰/۵۶۷ واحد کاهش و کیفیت سود افزایش می‌یابد.

فرضیه ٤: بین عدم وجود مدیرعامل شرکت به عنوان رئیس یا نایب رئیس هیات مدیره رابطه معنا داری وجود دارد.

سطح معنی‌داری F برابر با ۰/۰۳ است. چون این مقدار کمتر از ۰/۰۵ است، بنابراین فرض صفر در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد می‌شود. یعنی رابطه معنی‌داری وجود دارد. میزان ضریب تعیین یا R^2 برابر با ۰/۰۵ ، آماره T برابر با۲/۱۷۱ ، مقدار آماره دوربین واتسون برابر با ۱/۶۶ و آماره F برابر با ۷/۷۳۶ می باشد. رابطه معنی دار و از نوع مستقیم می باشد یعنی با افزایش یک واحد در متغیر مستقل, (به شرط ثابت نگه داشتن متغیر کنترلی) میزان متغیر وابسته به میزان ۰/۳۱۶ واحد افزایش و در نتیجه کیفیت سود کاهش می‌یابد.

فرضیه ٥: بین وجود اندازه حسابرس شرکت و کیفیت سود رابطه معناداری وجود دارد.

سطح معنی داری برابر با ۰/۰۵۲ است. چون این مقادیر بیشتر از ۰/۰۵ و کمتر از ۰/۱۰است، بنابراین فرض صفر در سطح اطمینان ۹۰ درصد رد می‌شود، یعنی رابطه معنی‌داری با سطح اطمینان ۹۰ درصد وجود دارد. میزان ضریب تعیین یا R^2 برابر با ۰/۰۴، آماره T برابر با۱/۹۵ ، مقدار آماره دوربین واتسون برابر با ۱/۶۸ و آماره F برابر با ۶/۱۹۲ است . رابطه معنادار و از نوع معکوس می باشد، یعنی با افزایش یک واحد در متغیر مستقل, میزان متغیر وابسته به میزان۰/۱۳۸ واحد کاهش و در نتیجه کیفیت سود افزایش می‌یابد.

Archive of SID

www.SID.ir

جدول ۳ : خلاصه نتایج آزمون آماری فرضیه ها

$$LnY_{it} = \beta_0 + \beta_1 X_{it} + \beta_2 L/E_{it} + \beta_3 Ln(T.Assets)_{it} + \varepsilon_{it}$$

فرضیه	مقدار احتمال	ضریب تعیین	ضریب همبستگی	D-W	نتیجه آزمون	نوع رابطه
فرضیه۱	۰.۰۰۵	۰.۰۵۳	۰.۲۳	۱.۶۸۵	تایید فرضیه	منفی
فرضیه۲	۰.۰۰۵	۰.۰۶۱	۰.۲۵	۱.۶۹۳	تایید فرضیه	منفی
فرضیه۳	۰.۰۰۵	۰.۰۴۷	۰.۲۲	۱.۶۸۸	تایید فرضیه	منفی
فرضیه۴	۰.۰۳	۰.۰۴۹	۰.۲۲	۱.۶۵۹	تایید فرضیه	مثبت
فرضیه۵	۰.۰۵۲	۰.۰۳۹	۰.۲۰	۱.۶۷۸	تایید فرضیه	منفی

۷ نتیجه گیری و بحث

با توجه به تائید هر پنج فرضیه تحقیق می توان نتیجه گرفت که سازوکارهای حاکمیت شرکتی یک عامل موثر در همسو کردن منافع بازیگران مختلف بازار سرمایه و افزایش کیفیت گزارشگری مالی از جمله کیفیت سود می باشد. نتایج تحقیق نشان می دهد که افزایش درصد سهامداران نهادی، تعداد بلوک سهامداران عمده و تعداد مدیران غیر موظف موجب افزایش کیفیت سود می شود، همچنین هنگامی که مدیر عامل وظیفه ریاست یا نایب رئیسی هیات مدیره را عهده دار نیست و هنگامی که شرکت، توسط سازمان حسابرسی حسابرسی شده، سود با کیفیت تر می باشد. اگرچه در بکارگیری نتایج، توجه به محدودیت‌های پژوهش ضروری است که عبارتند از:

۱) در این پژوهش معیار ۵٪ برای تعیین سهامداران عمده بکار گرفته شد. در صورتی که درصد بالاتر یا پایین تری در نظر گرفته می شد، امکان دستیابی به نتایج متفاوت وجود داشت. همچنین معیار تفکیک اندازه حسابرس مستقل، سازمان حسابرسی و موسسات حسابرسی می باشد در صورتی که معیار دیگری در نظر گرفته می شد ممکن بود نتیجه دیگری حاصل شود.

۲) یکی دیگر از محدودیت های این تحقیق، عدم امکان دسترسی به اطلاعات دقیق در مورد ترکیب مالکیت شرکت هاست.یاداشت های همراه صورت های مالی در بر گیرنده ترکیب سهامداران شرکت هاست که این اطلاعات معمولا سلیقه ای وبه شکلی ناهماهنگ ارائه می شود سایر سهامداران، یک گروه و عنوان کلی است که اشخاص حقوقی و حقیقی نامتناجس درآن جای گرفته اند. شرکت ها، صندوق های بازنشستگی و اشخاص حقیقی در گروه سایر سهامداران قرار گرفته اند که به لحاظ ماهیت و کارکرد بسیار متفاوت می باشند. در صورت دستیابی به اطلاعات دقیق تر، امکان دستیابی به نتایج متفاوت وجود دارد.

Archive of SID
www.SID.ir

جدول٤ : خلاصه نتیجه گیری

ردیف	متغیر مستقل	وجودرابطه معنی دار	نتیجه گیری
۱	سهامداران نهادی	تائید	افزایش درصد مالکیت سهامداران نهادی موجب کاهش اقلام تعهدی اختیاری و افزایش کیفیت سود می شود.
۲	سهامداران عمده	تائید	افزایش تعداد بلوک سهامداران عمده موجب کاهش اقلام تعهدی اختیاری و افزایش کیفیت سود می شود.
۳	مدیران غیر موظف	تائید	افزایش تعداد مدیران غیر موظف موجب کاهش اقلام تعهدی اختیاری و افزایش کیفیت سود می شود.
۴	دوگانگی مدیرعامل	تائید	هنگامی که مدیر عامل عهده دار مسولیت رئیس یا نایب رئیس هیات مدیره نباشد اقلام تعهدی اختیاری کاهش وکیفیت سود افزایش می یابد.
۵	اندازه حسابرس	تائید	هنگامی که حسابرس شرکت سازمان حسابرسی باشد اقلام تعهدی اختیاری کاهش و کیفیت سود افزایش می یابد.

پیشنهادات برای تحقیقات آتی

۱) بررسی تاثیر ساختار کنترلهای داخلی بر کیفیت سود

۲) بررسی تاثیر وجود حسابرس داخلی و کمیته حسابرسی بر کیفیت سود

۳) بررسی تاثیر خصوصی سازی بر کیفیت سود

۴) بررسی اثر ساختار سرمایه و فرصت های رشد بر کیفیت سود

۵) بررسی سایر مشخصات هیات مدیره از قبیل داشتن دانش مالی، مرد یا زن بودن، سوابق کاری، ضریب هوشی و... بر عملکرد شرکت و کیفیت گزارشهای مالی

۶) بررسی تاثیر نوع قوانین و مقررات حاکم بر شرکتها از قبییل قانون تجارت، مالیاتهای مستقیم، محاسبات عمومی و ... بر رعایت حقوق سهامداران

پیشنهادات کاربردی

با توجه به نتایج تحقیق پیشنهاد می شود:

۱) در طول انجام تحقیق مشخص شد که جامعه علمی و دانشگاهی وسهامداران آشنایی چندانی با مفاهیم حاکمیت ندارند، فرهنگسازی در این زمینه توسط مراجع ذیصلاح ضرورت دارد.

۲) نتایج حاصل از بررسی ساختار مالکیت مشخص شد که سهامداران نهادی و عمده نقش مهمی در بهبود گزارشگری مالی دارند این موضوع می تواند ناشی از نقش نظارتی و حرفه ای عمل کردن این طیف از سهامداران باشد. ضمن تاکید بر نقش نظارتی این طیف از سهامداران توصیه می شود به منظور حفظ حقوق سهامداران اقلیت، قوانین و مقررات و آیئن نامه ها به گونه ای تنظیم و تصویب شود که حقوق قانونی این طیف از سهامداران تامین شود.

۳) باتوجه به تاثیر مثبت مدیران غیر موظف در بهبود گزارشگری مالی توصیه می شود راهکارها و آیئن نامه ها به گونه ای تدوین شود که مدیران غیر موظف نقش موثرتری در راهبری شرکتها داشته باشد.

Archive of SID
www.SID.ir

۴) مطابق نتایج تحقیق مشخص شد شرکتهایی که توسط سازمان حسابرسی، حسابرسی شده اند دارای سود با کیفیت تری می باشند لذا پیشنهاد می شود قوانین و مقررات جامعه حسابداران رسمی و بورس اوراق بهادار به گونه ای تدوین و تصویب شود که موجب تشکیل و ادغام موسسات حسابرسی بزرگ شود.

فهرست منابع

۱) ارباب سلیمانی، عباس و نفری، محمود، (۱۳۸۵)، اصول حسابرسی ۱، انتشارات سازمان حسابرسی .

۲) حساس یگانه، یحیی، (۱۳۸۵)، "حاکمیت شرکتی در ایران"، فصلنامه حسابرس ، شماره۳۲ .

۳) حساس یگانه، یحیی و باغومیان ، رافیک، (۱۳۸۴)، "حاکمیت شرکتی و کیفیت گزارشگری مالی"، حسابدار رسمی.

4) Chtourou, sonda marakchi. Luice, courteau and jean, bedard, (2001), "Corporate governance and earning management", SSRN.

5) Chung, Kee H. and Zhang, Hao, (2009), Corporate Governance and Institutional Ownership, Journal of Financial and Quantitative Analysis (JFQA), Forthcoming. Available at SSRN.

6) Chang, Sun, H.L, (2008), "The Relation Between Erning Informativeness, Erning Management and Corporate Governance in the Preand Post-Sox Periods", Working Paper, SSRN.

7) De Angelo, (1981),, Auditor Size and Audit Quality, Journal of Accounting and Economics, pg189-199.

8) Dechow, Patricia, Sloan, Richard G; Sweeney, Amy P, (1995), "Detecting earnings management" The Accounting Review. Apr. vol.No2. pg. 193-225.

9) Delgado hurtado, maria del mar, (2001), economic determinants of accounting discreation: emerical evidence from spain. Pruquest.com pages 1-461.

10) Henock, Louis, (2005), Acquirers Abnormal Returns, Audit Firm Size, and the Small Auditor Clientele Effect, Journal of Accounting and Economics', pg:3-4.

11) K. Sivaramakrishnian, Shaokun Carol ,Yu , Aperil (2008), on the Association Between Corporate Governance and Earning Quality,http://ssrn.Com

12) Klein A, (2002), "Audit Committee, Board of Director Characteristic, and Earning Management, Journal of Accounting and Economic ,vol 33.

13) McCahery, Joseph A., Starks, Laura T. and Sautner, Zacharias, (2010), Behind the Scenes: The Corporate Governance Preferences of Institutional Investors. Available at SSRN

14) ramasay, a, oei, r, and p. mather, (2005), earning quality and its relationship with aspects of corporate governance: an investor perspective. Accounting & financial association of Australia and newziland.

15) Seifert, Bruce & Halit, Gonenc & Jim, Wright, (2005), "The International Evidence on Performance and Equity Ownership By Insiders Block holders and Institutions", Journal of Multi. Fin. Manage, Vol 15.

16) Senta-atmaja, Lukas . jento , haman and George, tanewski, (2008), "earnings management, board structure and family ownership " . department of accounting and finance . monash university . 2^{8th} February.

17) Yeo Gillian H H , patricia M S Tan, Kim wai ho, sheng-syan chen, (2002), "corporate ownership structure and the informativeness of earning" journal of business finance and accounting. Oxford: sep/oct.vol. 29, ISS 7/8; pg. 1023-1046.

18) Yu, Frank, (2006)," Corporate Governance and Earnings Management", Available at www. Google.Com

Archive of SID
www.SID.ir

یادداشت‌ها

[1] .Agency problem

[2] .Corporate Governance

[3] -K. Sivaramakrishnian, Shaokun and Carol ,Yu

[4] -Seifert, Bruce & Halit, Gonenc & Jim, Wright

[5] - Yu, Frank

[6] -Yeo, Gillian et al

[7] -Delgado hurtado

[8] -McCahery, Joseph Et al

[9] - Chung, Kee H. and Zhang, Hao

[10] -Senta-atmaja et al

[11] - ramasay, a, oei, r, and p. mather

[12] - Klein A

[13] -Chang, J .,Sun,H.L

[14] - Chtourou, sonda marakchi et al

[15] -De Angelo

[16] -Henock, Louis

[17] Panel Analysis

[18] Cross section-time series

19. A.N. Kolmogorov

20 . N.V. Smirnov

[21] - Std Deviation

[22] - Skewness

[23] - Kurtosis

Archive of SID

www.SID.ir